

DOSYA

SIYASETİN CAN SİMİDİ: PARTİLERE HAZİNE YARDIMI

Dr. Nahit YÜKSEL

GİRİŞ

I. Devlet (Hazine) Yardımının Niteliği ve Önemi

1961 Anayasası döneminde 1 Mart'ta başlayıp 28 Şubat'ta sona eren "mali yıl", 1982 yılından beri, tıpkı takvim yılı gibi, 1 Ocak tarihinde başlamakta ve 31 Aralık tarihinde sona ermektedir. 1 Ocak'ta bütçe yasası yürürlüğe girmekte ve kamu hizmetleri için ayrılan binlerce tür ödenek kullanılır duruma gelmektedir. Bu ödeneklerden biri (siyasal partilere yardım ödeneği) siyasal partileri, özellikle de bir önceki Milletvekili Genel Seçimlerine (MGS) katılan ve bu seçimlerde başarı gösteren partileri yakından ilgilendirmekte, diğer partileri ise burukluğa ve kızgınlığa sevk etmektedir. Yasal düzenlemenin adil olmadığı savının sıklıkla yargıya taşınması da bu kızgınlıktan ileri gelmektedir.¹

1-1997 yılında bazı partilerin aldıkları devlet yardımının bu partilerin o yılıki gelirleri içindeki paylarına bakıldığında, partilerin devlet yardımını bu denli önemsemelerinin boşuna olmadığı anlaşılmaktadır: Anavatan Partisi (ANAP) % 45,8; Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) % 35,3; Büyük Birlik Partisi (BBP) % 47,7; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) % 25,4; Demokratik Sol Parti (DSP) % 33,2; Doğru Yol Partisi (DYP) % 39,1; Demokrat Türkiye Partisi (DTP) % 92,6. Rakamlar, Anayasa Mahkemesi mali denetim kararlarından derlenmiştir. Bir önceki Milletvekili Genel Seçimine (MGS) girmiş ve Türkiye çapında oyların % 7'sinden fazlasını almış partilere, şu anda yürürlükte olan yasal düzenleme çerçevesinde ve Yasada belirtilen miktarlarda yardım yapılmaktadır. 2006 yılında AK Partiye 40.073.577.- YTL, CHP'ye 22.666.423.-YTL, DYP'ye 11.156.228.-YTL, MHP'ye 9.772.685.-YTL ve GP'ye 8.474.292.-YTL yardım yapılmıştır. Bütçeden 2006 yılında siyasal partilere yapılan yardımın tutarı 92.143.205.-YTL'dir. Anavatan Partisine, yargı kararı uyarınca yapılan 8.891.230.-YTL tutarındaki yardıma ilişkin İşleni Dava Davası tarafından durdurulduğundan ve partiden, yapılan yardımın jadesi istenildiğinden, 2006 yılında yapılan yardımlar arasında sayılmamıştır.

Büyük partilerin gelirlerinin % 25-% 80'ini, küçük partilerin gelirlerinin de çoğunlukla en az % 80'lik kısmını yardım oluşturmaktadır.²

Buna karşılık, 1971-1972 ve 1981-1983 ke-sintileri bir yana bırakılacak olursa, 1965 yılından bu yana yaklaşık 40 yıldır yapılmakta olan yardıma dayanak teşkil eden mevzuatın "istikrar kazandığı," başka bir anlatımla, "durulmuş" olduğu söylenemez. Bu süre içinde dördü Anayasada ve 15'i de ilgili yasalarda olmak üzere, toplam 19 kez değişikliğe gidilmiştir.

Yardıma³ düzenleyen yasa hükümleri dört kez Anayasa yargısına konu olmuştur.

1924 Anayasası döneminde siyasal partiler, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, birer dernek statüsündeydi ve Demekler Yasasına tabiydi. İlk 1949 Bonn Anayasası'nda (F. Almanya) siyasal partiler zikredilmiş ve anayasal düzenleme konusu yapılmış, partilere ilişkin hususların yasa ile düzenlenmesi öngörülmüştür. Anayasanın yürürlüğe girmesinden ancak 18 yıl sonra ve Federal Anayasa Mahkemesi'nin partilere yapılan devlet yardımı konusunda 1966 yılı ortalarında bir içtihat değişikliğine gitmesi (yardımı ilke olarak Anayasaya aykırı bulması ve yalnızca ölçülü bir seçim kampanyasının zorunlu giderlerinin devletçe karşılanmasına cevaz vermesi) üzerine, partilerin yasa tasansı üzerinde uzlaşmaları ve yasanın alışılmadık bir hızla çıkarılması,⁴ bu ülkede, başka ülkelerde ve bu arada Türk siyasal partiler hukukunda devlet yardımının taşıyacağı önemin adeta habercisi gibiydi. Türkiye, çok sayıda Avrupa ülkesinden önce, partileri anayasal ve yasal statüye kavuşturmuştur.

Avrupa ülkeleri, siyasal partilerin hukuki rejimi bakımından, ikili bir yapı sergilerler. Bazılarında bu amaçla çıkarılmış özel yasalar vardır; bazılarında ise, siyasal partilere ilişkin düzenlemeler

başka yasalara serpiştirilmiştir.

Sürekli kuruluşlar olarak siyasal partiler, varlıklarını ve siyasal iktidarı ele geçirebilme yarışını sürdürmek için güçlü bir örgüte sahip olmak ve yoğun faaliyetlerde bulunmak zorundadırlar. Bina, araç, gereç ve sürekli personel gibi unsurlardan ibaret olan parti örgütünün oluşturulması ve ayakta tutulması, özellikle de seçimler, geniş mali olanaklara sahip olmayı gerektirir. Buna karşılık, siyasal partiler için yasalarda öngörülen gelir kalemlerinden en önemlileri, üyelere alınan "aidat"lar ile "bağış"lardır.⁵ Bu iki tür gelir kaynağı siyasal partilerin mali ihtiyaçlarını gidermede yetersiz kalmaktadır. Kaldı ki, bağışlara da hemen her ülkede belirli kısıtlamalar getirilmektedir. Çünkü, parti finansmanında çetrefilli sorunların kaynağı, çoğunlukla, bağışlardır. Daha çok miktarda bağış alınması veya diğer kaynaklara başvurulması ise, "...iş çevrelerinin, büyük şirketlerin ya da baskı gruplarının partiler üzerindeki etkilerini, giderek [partilerin] ekonomik iktidarlara bağımlılığını bir sorun olarak ortaya koymaktadır..."⁶ Bu kaygılar, yeni bir tür gelir kaynağı yaratılmasını, partilerin kamu olanaklarından yararlandırılmasını, onlara devletçe yardımda bulunulmasını gündeme getirmiştir.⁷

Devlet yardımı, siyasal partilere özgü yasaların olduğu ülkelerde bu yasalar içinde düzenlenirken, partilere özgü yasası bulunmayan ülkelerde başka yasalarda (örneğin seçim yasaları, devlet yardımına ilişkin yasalar) düzenleme konusu yapılmıştır. Yardımın ne amaçla ve hangi ölçülere bağlı olarak yapılacağı ülkeden ülkeye değişmektedir. Almanya örneğinde görüldüğü gibi, yardım ölçüsü zaman içinde değişikliklere uğramıştır. Bazı ülkelerde yalnızca seçim giderlerinin finanse edilmesi amacıyla yardımda bulunulmakla yetinilirken, bazılarında seçim dışı faaliyetlerin finansmanı da amaçlanmaktadır. Seçimlerde alınan "oy oranı" ile kazanılan "millet-

2- Adalet ve Kalkınma Partisinin 2004 ve 2005 yıllarında aldığı devlet yardımının bu Partinin gelirleri içindeki payının, sırasıyla, % 85,2 ve % 86,9 olduğu bu Partinin resmi internet sitesinden anlaşılmaktadır. www.akparti.gov.tr (Erişim: 27/12/2006)

3- Siyasal partilere devlet yardımı konusunda bkz. Nâhit Yüksel, *Türkiye'de Siyasal Partilere Devlet Yardımı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1994; Ali Çarkoğlu vd., *Devlet Reformu: Siyasal Partilerde Reform*, İstanbul, TESEV, 2000; Ömer Faruk Gençkaya, "Siyasetin Finansmanı ve Siyasal Partiler", *ASO Medya*, (Ekim 2002); Fazıl Sağlam, *Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları*, İstanbul, Beta, 1999, s. 1.

4- Sağlam, a.g.e., s. 1.

5- 2620 sayılı Siyasal Partiler Yasasının 61. maddesinde partilerin gelir kaynakları sayılmaktadır.

6- Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)*, (2.B.), İstanbul, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 1991, s. 319.

7- Siyasal partilere devletçe yapılacak yardımın niteliğini üzere "devlet yardımı" ve "yardım" deyimleri kullanılacaktır. Siyasal partilere yönelik yasal düzenlemeler, Sağlam'ın belirttiği gibi, siyasal partiler açısından "kendileri için yasa"dır. Siyasal partilere devletçe yapılacak yardıma yönelik temel eleştiri, yardımın partileri üyelerine ve sempatisanlarına yabancılaştırdığı, buna karşılık, onları devlete yakınlığına yönündedir. Bu yabancılaşma bazı koşullarda partilere yönelik genel bir tepkiye de dönüşmektedir. Örneğin, İtalya'da partilere devlet yardımını düzenlemeye yönelik 1974 tarihli yasa 1993 yılında halkın vetosu yoluyla kaldırılmıştır. Yunanistan'da son yıllarda kamuoyunda parti karşıtı eğilimlerin artması ve partilerin mali kaynak ve harcamalarında saydamlığın yeterince sağlanamaması olmasa devlet yardımındaki azalmanın nedenleri arasında gösterilmektedir. Değişik ülkelerdeki devlet yardımı uygulamaları için, büyük ölçüde, Sağlam, a.g.e., s. 27-31 ve 48-55'ten yararlanılmıştır.

vekilliği sayısı", yardım yapılmasında esas alınan iki ayrı ölçüdür. Yardımın küçük partilere doğru yaygınlaştırılabilmesi için seçimlerde elde edilen nispeten küçük oy oranlarının (zaman zaman % 1) yeterli sayıldığına, bağımsız adaylara bile yardımda bulunulduğuna tanık olunmaktadır. Buna karşılık, yardımın belirli bir tutan aşmamasına da özen gösterilmektedir.

Almanya'da 1959 yılından beri devam eden devlet yardımı uygulamasını Federal Anayasa Mahkemesi kararları da yönlendirmiştir. Ülkemizde 1965 yılında başlatılan yardım uygulamasına bu ülkede 1959-1965 devresinde gerçekleştirilen uygulama esin kaynağı olmuştur. 648 sayılı Yasanın gerekçesinde ve Tasanın TBMM'de görüşülmesi sırasında sık sık Almanya uygulamasına değinilmiş ve yardım uygulamasına ilişkin kararlarda Türk Anayasa Mahkemesi Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararlarına ve Alman Doktrinine göndermede bulunmuştur.

Federal Meclis (Bundestag), 1959'da, bütçe komisyonunun teklifi üzerine "partilerin siyasal eğitim çalışmalarını teşvik" amacıyla beş milyon Alman Markı (DM) tutanında bir ödeneğin bütçeye konulmasına karar vermiştir. Yardım esaslarından en önemlisi, yardımın, Mecliste temsil edilen partilere "milletvekili sayısı"na göre dağıtılmasıdır. 1962 yılında yardım amacıyla bütçeye konulan ödenek 5 milyon DM'den 15 milyon DM'ye çıkarılmıştır. Bundestag'da temsil edilmeyen küçük partiler, 1964 yılı başında, partilere devlet yardımı uygulamasının Anayasanın 21. maddesinin lafzına, anlam ve amacına aykırı olduğu iddiası ve yasaklanması istemiyle Alman Federal Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuşlardır. Bu başvuruyu Mahkeme 1966 yılında sonuçlandırmış ve "partilerin genel etkinliklerinin devlet bütçesinden karşılanamayacağı" gerekçesiyle düzenle-

meyi iptal etmiştir.⁸ Mahkemeye göre, "ancak ölçülü bir seçim kampanyasının zorunlu giderleri" bütçeden karşılanabilirdi. İptal kararı sonrasında, Federal Anayasa Mahkemesi kararına uygun bir yasal düzenleme yapılmıştır.⁹

Federal Almanya Partiler Yasası 1967 yılında çıkarılmıştır.¹⁰ Yasa, partiler için, aralarında seçim giderlerini karşılama yardımının da yer aldığı yedi tür gelir belirlemiş, yardımın seçmen (oy) başına 2,5 Alman Markı (DM) hesabı ile yapılmasını öngörmüş ve yardımı alabilmeyi, ülke çapında geçerli oyların en az % 2,5'ini veya bir seçim çevresinde geçerli oyların en az % 10'unu kazanmış olma koşuluna bağlamıştır.

Federal Anayasa Mahkemesi "ülke çapında geçerli oyların % 2,5'ini kazanmış olma" koşulunda oranı yüksek bulmuş ve % 0,5 oranında oy almış olmanın yardım için yeterli sayılması gerektiğine karar vermiştir. Partiler Yasasında 1969 yılında yapılan değişiklikle % 2,5 oranı % 0,5'e düşürülmüştür. Siyasal partilere devlet yardımı konusundaki bir diğer yasa değişikliği 1974 yılında gerçekleştirilmiş ve seçmen başına yardım 2,5 DM'dan 3,5 DM'a çıkarılmıştır.

Federal Anayasa Mahkemesi'nin bir karar doğrultusunda 1979 yılında yapılan yasa değişikliği ile seçim çevrelerindeki geçerli oyların en az % 10'unu alan bağımsız adaylara da seçim giderleri için yardım yapma olanağı getirilmiştir.¹¹ Bu yıldan itibaren Avrupa Parlamentosu seçimleri için de seçim giderleri yardımı ödenmeye başlanmıştır. Yardım, seçimden önceki yıl, bir önceki seçim sonuçları göz önünde bulundurularak avans olarak partilere ödenmekteydi. Avans da bir önceki seçimde alınan oyların en çok % 60'ını karşılayabilecek düzeydeydi ve seçim sonrasında kapatılacaktı.¹²

8-Yavuz Abadan, "Türk Siyasal Partiler Kanunu," AÜSBF Dergisi, Cilt XXI, Sayı 3, s. 207.

9-Sağlam, a.g.e., s. 48. Federal Anayasa Mahkemesine göre, siyasal partilere devlet bütçesinden "devamlı olarak" yardım yapılması Anayasanın 21. maddesinin anlam ve ruhu ile bağdaşmaz. Siyasal partiler, 1959 yılı öncesinde olduğu gibi, kendi mali olanaklarından yararlanma yolunu seçmelidirler. Yalnızca seçim dönemlerindeki harcamalarından bir kısmının "makul ölçü ve çerçevede" devlet bütçesinden karşılanması uygundur. Bu yapılırken, partilerin ayrı ölçüde masraf eğilimine sürüklenmemeleri gözetilmelidir. Siyasal parti-devlet ilişkisi konusunda Mahkeme şu belirlemede bulunmuştur: Partilerin halk iradesinin belirlenmesindeki görevi, özgür bir demokratik düzenin gerektirdiği yönde (aşağıdan yukarıya, halktan hükümete doğru) etkili olmaktır. Devlet organlarının halk iradesini belirlemesi eğilimi önlenmelidir. Mahkemenin yukarıda değinilen kararı bir direktif saymanın olanaklı olmadığını ileri süren Y. Abadan'a göre, bu karar, çoğunluk partilerinin 1959'dan 1965'e kadar devletten aldıkları ve % 47 oranında artış gösteren yardımı "har vurup harman sıkırmaları" önlemeye yöneliktir. Y. Abadan, a.g.m., s. 211-212.

10-Almanya'daki yardım uygulamasının 1992 yılına kadarki biçimi için, bkz. Karl Tempel, *Die Parteien in der Bundesrepublik Deutschland*, Leske+ Budrich/Opladen, 1987, p. 52-55 ve Alf Mitzel-Heinrich Oberreuter (Hrsg.), *Parteien in der Bundesrepublik Deutschland*, Leske+ Budrich, Opladen, 1992, s. 564-567. Almanya'da 1992 yılından sonraki devlet yardımları için bkz. Hans Hoffmann, "Die Neuregelung der staatlichen Parteienfinanzierung," *Die Öffentliche Verwaltung*, Juni 1994, s. 504-515. (Almanca metinleri çevirerek kullandım.)

11-Mitzel-Oberreuter, a.g.e., s. 564.

12-F. Almanya Partiler Yasası ile Portekiz'in Partilere İlişkin Yasa Gücünde Kararnamesinin 2820 sayılı Yasanın hazırlanması sırasında yürürlükte bulunan durumu için, bkz. Dersişme Meclisi Genel Sekreterliği, *Siyasal Partiler Kanunu Metinleri* (Türkiye, Federal Almanya, Portekiz), Ankara, TBMM Basımevi, 1982.

1983 yılı başında Partiler Yasası'nda yapılan değişikliklerle, genel seçimler ile Avrupa Parlamentosu seçimleri sonuçlarına göre yapılmakta olan seçmen (oy) başına 3,5 DM tutarındaki yardım, 5 DM'a yükseltilmiştir. Yasa, 6/3/1983 tarihindeki seçim sonuçlarına göre yapılan yardımın seçmen başına 4,5 DM'a tamamlanmasını öngörmekteydi. Yasanın getirdiği çok önemli bir diğer hüküm de, "seçim giderlerini karşılama amacıyla bir partiye devletçe yapılan yardımın tutarının o partinin diğer gelirlerinin toplamını aşamayacağı" biçimindeydi. Bu sınırlama, partilerin sırf devletçe finanse edilen kuruluşlar haline gelmemesini sağlamaya yönelikti.¹³ 1985 yılında ise, hiç bağış alamayan veya çok az miktarda alabilen partilerin büyük tutarlarda bağış alan partilerle seçimlerde eşit şansa sahip olmalarını sağlamak için, bunlara "eşit şans (şans eşitleme) yardımı" adı altında yardım yapılmasını sağlayan bir yasa değişikliği yapıldı. Seçim giderlerini karşılama yardımının 1984 ile 1989 yılları arasında Sosyal Demokrat Parti'nin (SPD) gelirleri içindeki payı % 27,1 ile % 35,9 arasında değişmiştir. Bu oranlar Yeşiller Partisinde, sırasıyla, % 32,7 ve % 69,4 olmuştur. 1990 yılında, seçim giderlerini karşılama yardımı alabilmek bakımından bir seçim çevresinde geçerli oyların en az % 2'sini almak yeterli sayılmıştır.

1992 yılında Federal Anayasa Mahkemesi içtihat değişikliğine gidince, yasanın ilgili kısımlarının değiştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Mahkeme, bu kararında, halkın siyasal iradesinin oluşumuna katılma işlevinin seçim hazırlıklarıyla sınırlı olmadığını, Anayasa'nın partileri görevli kıldığı tüm etkinliklerin devletçe finanse edilebileceğini belirterek devlet yardımının bağlı olduğu koşulları yeniden belirlemiştir. Mahkemeye göre, öncelikle partilerin devletten bağımsızlığı ilkesi, yardımın kısmi bir yardım olmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca partilerin, toplumsal-siyasal alanda kök salan serbestçe oluşmuş örgüt olma niteliklerinin korunması, onların, yalnızca siyasal açıdan değil, iktisadi ve örgütsel açıdan da vatandaşlarla olan bağlarının kopmamasına bağlıdır. Bu nedenle, devlet

yardımının kapsamı ve dağılımı konusundaki belirleyici kararın sonuçta ilke olarak yurttaşlarca verilmesi doğru olur. Aynı nedenle devletçe partiye yapılacak yardım, partinin, başta üyeler olmak üzere, kendi kaynaklarından sağlayacağı gelirden daha fazla olmamalıdır. Böylece, partilere devletçe yapılacak yardım için nispi bir üst sınır ilkesi tesis edilmiş olmaktadır. Mahkeme bunun yanında bir de partilerin işlevlerini yerine getirmeleri için vazgeçilmez olarak değerlendirilecek olan ölçünün aşılmamasını mutlak bir üst sınır olarak gerekli görmüştür. Devlet yardımının dağıtım ölçütü olarak da, partilerin "seçim başarıları"nın, "üye sayısı"nın ve "bağış miktarı"nın esas alınması gerektiğini belirtmiştir.

1994 yılında, yukarıda değinilen kararda geliştirilen ilkelere uygun olarak yasa değişikliğine gidilmiştir. Yasaya göre, partilere her yıl, Avrupa, Federal Meclis ve Eyalet Meclisi Seçimlerinde aldıkları her bir geçerli oy karşılığı 1 Alman Markı ödenecekti. Ancak 5 milyon oya kadar bu miktar oy başına 1,30 Alman Markı olarak hesaplanacaktı. Ayrıca partilerin aldıkları her üye aida-tı veya hukuka uygun olarak alınan her bağış miktarı için bir Alman Markı karşılığı 0,50 Alman Markı ek ödeme yapılacak, bağışlarda yalnızca gerçek kişilerden alınan bağışın 6.000.- Alman Markına kadar olan miktarı hesaba katılacaktı. Yasaya göre, bir partinin alacağı devlet yardımı kendi kaynaklarından edindiği yıllık geliri aşamayacaktı (nispi üst sınır). Buna benzer biçimde, tüm partilere yapılacak yıllık devlet yardımı toplamı da mutlak üst sınırın (örneğin 1994 yılı için 230 Milyon Alman Markı) geçemez. Yasa, partilerin bu yardıma hak kazanabilmeleri için seçimlerde almaları gereken asgari oy oranını oldukça düşük tutmuştur. Bu oran, Avrupa ve Federal Meclis seçimlerinde yüzde 0,5 ve Eyalet Meclisi seçimlerinde yüzde 1 olarak belirlenmiştir.¹⁴

İspanya'da devlet yardımı üç kalemden oluşmaktadır: Partiye yardım, parlamentodaki gruplara yardım ve seçim giderlerini karşılamak

13-1980 ile 1984 yılları arasında bazı partilerin aldıkları devlet yardımının bu partilerin toplam gelirleri içindeki payı, SPD'de % 32, CDU'da % 31, CSU'da % 31, FDP'de % 30 ve GRÜNE'de (Yeşiller) % 58 idi. Tempel, a.g.e., s. 63.

14- Sağlam, a.g.e., s. 49-50. Alman Partiler Yasasının m.7' biçiminin (2007) siyasal partilere devlet yardımı için esas aldığı ölçüler şunlardır (madde 18): Avrupa Parlamentosu, Federal Parlamento (Bundestag) ve Eyalet parlamentosu seçimlerinde alınan oylar, üye aidatları ve bağışlar. Alman Partiler Yasası devlet yardımı konusunda "mutlak" ve "nispi" üst sınırlar belirlemiştir. Her bir partiye yapılacak devlet yardımının üst sınırı 133 milyon Euro'dur (mutlak üst sınır). Ayrıca, bir de nispi üst sınır vardır; bir partiye yapılacak devlet yardımı bu partinin toplam gelirlerini aşamaz. Başka bir anlatımla, bir partinin toplam gelirlerinin en çok % 50'si devlet yardımından oluşabilir.

üzere yapılacak yardım. Bu ülkede partilere sağlanan aşırı devlet desteği ülke kamuoyunda tepkiyle karşılanmış, bu yardım uygulamasının partilerin dernek olma niteliğine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, düzenlemede birçok hüküm, örneğin devlet yardımının yalnızca Milletvekili Meclisi'nde (Congreso de los Diputados) temsil edilen partilere yapılması (Senato'da temsil edilen partilerin yardım dışında tutulması) eşitlik ilkesi bakımından da eleştiri konusu yapılmıştır. Devlet yardımı, bu meclise seçilen milletvekillerinin sayısı ile her bir seçim çevresinde -% 3'ü geçmiş olması koşulu ile- o partiye verilmiş bulunan oyların toplamı dikkate alınarak hesaplanmakta ve dağıtılmaktadır. Bu düzenlemenin devlete, daha doğru bir ifade ile hükümete bağımlılık sonucunu doğuracağı, seçim giderlerinin her seçim kampanyasında sürekli artış eğilimi göstermesi nedeniyle durumun daha da kötüleşeceği ileri sürülmektedir.¹⁵

Portekiz'de yapılan yardım, ulusal asgari gelirin 1/225'inin son parlamento seçimlerinde elde edilen oyların sayısı ile çarpımı sonucu belirlenmektedir. 12 taksitte ödenen bu para, partinin parlamento faaliyeti ile sınırlı olmaksızın parti etkinliklerinde kullanılabilir. Kendi mensubunu bir başka partinin listesinden "bağımsız" olarak parlamentoya sokan partilere de devlet yardımından yararlanma olanağının tanınması, yasaya karşı hile sayılmakta ve kimi çevrelerce eleştirilmektedir. Oldukça sık yapılan seçimlerin gerektirdiği ağır giderler karşısında devlet yardımı da yetersiz kalmakta ve partiler başka kaynaklar aramaya yönelmektedirler.¹⁶

Avusturya'da siyasal partilere özgü bir yasa çıkarılmasındaki en önemli etken, diğer bir çok ülkede olduğu gibi, "devlet yardımı"dır. Millet Meclisi'nde (Nationalrat) temsil edilen partilerle, böyle bir temsilciye sahip olmamakla birlikte seçimlerde % 1'in üstünde oy alan partiler, kamuya yönelik çalışmalar için belli bir miktar yardım almaya hak kazanmaktadır. Devlet bütçesinde bu amaçla ayrılan ödenek dağıtılırken, önce parlamentoda grup kurabilen (en az 5 milletvekili) partilere belirli tutarlarda (1999'da üç

milyon Avusturya Şilini) bir taban ödemesi yapılmakta, ödeneğin geri kalan tutan, aldıkları oyların oranına göre partilere dağıtılmaktadır. Bu genel yardım yanında 1989 yılından bu yana partiler, ayrıca seçim giderleri için de devletten yardım almaktadır. 1996'da yapılan bir değişiklikte seçim giderleri yardımı Avrupa seçimleri için de verilmeye başlanmıştır. Ancak, partilere yapılan devlet yardımı Partiler Yasası'nda öngörülenin üstündedir. Partilerin Meclis grupları özel bir yasaya göre ayrı bir devlet yardımı aldığı gibi, siyasal partilerin eğitim çalışmaları ("Parteiakademien") için de özel bir yasa uyarınca yardım yapılmaktadır. Ayrıca, eyalet düzeyinde de devlet yardımına ilişkin birçok düzenleme vardır. Örneğin, 1996 yılında partilere doğrudan yapılan devlet yardımları seçmen başına 40 DM'a ulaşmıştır. Millet Meclisinde temsil edilmekte olan beş partinin yıllık hesapları incelendiğinde, iki büyük partiye (SPÖ ve ÖVP) yapılan yardımın nisbi üst sınıra uygun düştüğü, başka bir deyişle, yalnızca bu partilerin kendi kaynaklarından elde ettikleri gelirin bunlara yapılan yardımdan fazla olduğu, diğerlerinde ise bu yardımın, parti toplam gelirinin % 80'ine ulaştığı görülmektedir.¹⁷

Çek Cumhuriyeti'nde partiler, Partiler Yasası uyarınca, seçim kampanyası gideri olarak, milletvekili seçimlerinde aldıkları her oy için 90 Kron yardım almakta, milletvekili seçimlerinde % 3'ün üstünde oy alan partiler, her yıl üç ile beş milyon Kron arasında sürekli bir yardıma hak kazanmakta, buna ek olarak, partilere, Millet Meclisi ve Senato'da kazandıkları her sandalye için yıllık yarım milyon Kron ödenmektedir.¹⁸

Polonya'da bir siyasal partinin devlet yardımına hak kazanabilmesi için parlamentoda üyesi bulunması veya nisbi temsil esasına göre yapılan Millet Meclisi seçimlerinde en az % 3 oy alması gerekmektedir. Partiler yanı sıra "başka süljeler" de devlet yardımından pay almaktadır. Bunlar ortak bir liste ile Millet Meclisi veya Senato seçimlerine katılma amacıyla bir araya gelen "seçim birlikleri"dır. Parlamento seçimlerine katılmaları dolayısıyla devletçe yapılacak yardımın % 60'ı partilerin tüzüklerine uygun

15- a.g.e., s. 50.

16- a.g.e., s. 51.

17- a.g.e., s. 51-53.

18- a.g.e., s. 53.

harcamaları, geri kalan % 40'ı ise parlamento seçimlerine katılma giderlerinin karşılığı olarak ödenmektedir. % 60'lık bölümün ödenmesi ülke çapında en az % 3'ü oy alınmasına bağlıdır. Bir partinin seçim harcamaları için devletten yardım alabilmesi seçimler sonunda parlamentoda en az bir milletvekili veya senatörce temsil edilmesine bağlıdır. Her bir partiye tüzüğüne uygun harcamaları için yapılacak yardımın miktarı, alınan oyların oranına göre, seçime katılma giderlerine ilişkin yardımın miktardan ise, elde edilen milletvekili ve senatör oranına göre belirlenmektedir.¹⁹

İtalya'da devlet yardımını düzenlemek üzere 1974 yılında çıkarılan yasada, partilerin genel anlamda alacakları devlet yardımının yalnızca parlamentodaki parti gruplarına ödenmesi ve yapılan yardımın yüzde doksanının grup tarafından partiye aktarılması öngörülmüş, böylece parti, kurumsal olarak düzenleme dışında tutulmuştu. 1997 yılında çıkarılan yasada böyle bir ayırmadan vazgeçildi. Yeni yasaya göre, İtalyan meclislerinden birinde temsil edilen her parti devletten yardım alabilecekti. Ancak, bunun için, tüm parlamento üyelerinin her hangi bir partiye mensup olmaları gerekiyordu. Yasada partilere yapılacak devlet yardımının, vatandaşların gelir vergilerinin binde dördünü siyasal partiler için tahsis edebilecekleri bir kaynakla ve 110 Milyar liralık bir üst sınır kapsamında karşılanması öngörülmüştü.²⁰

Fransa'da 1988 yılına kadar devlet yardımı yalnızca seçime katılan adayın seçim kampanyası için yapılmakta iken, 1988 Yasası partiye de yardım yapılmasını öngörmüştür. Anayasa Konseyi partilere devlet yardımı konusunda belli ilkeler geliştirmiş ve devlet yardımını seçimler-

de % 5'in üstünde oy almış bulunan partilerle sınırlayan bir yasa hükmünü iptal etmiştir. 1988 Yasasına göre, seçime yeni katılan partiler bile, belli bir bağış oranına ulaşmakla devletten götürü bir yardım alabilmektedir.²¹ Son seçimlere katılan partiler ise, her hangi bir alt sınır konusu olmaksızın aldıkları oy oranında devlet yardımından pay almaktadır. Bu durum, salt bu amaçla kurulan ve seçime katılan küçük partilerin ya da grupların oluşumunu özendirmediği, eleştirilmektedir.²²

Japonya'da partilere siyasal yaşam içinde daha fazla etkinlik kazandırmak için yapılan siyasal reform, seçim yasası yanında devletçe yapılacak mali yardıma ilişkin yasada da değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. "Demokrasinin zorunlu gideri" olarak nitelenen bu sistemde, Alman modeli örnek alınmıştır. Getirilen sisteme göre, seçimlerde kullanılan her bir oy başına yıllık 250 Yen ile sınırlı bir kaynak partilere devlet yardımı olarak ödenmek üzere ayrılmaktadır. Bu kaynağın yarısı parlamentodaki sandalye sayısına, geri kalan yarısı da her iki meclis seçimlerinde alınan oy oranına göre partilere dağıtılmaktadır. Her hangi bir partinin devlet yardımı alabilmesi için her iki meclisin son seçimlerinden birinde en az % 2 oranında oy alması veya meclislerden birinde beşten fazla temsilci bulundurması gerekmektedir. Bu durum, partiler arası fırsat eşitliği ilkesine aykırı görülmekte, ayrıca yeni siyasal gruplaşmaları engellediği, halkın siyasete olan ilgisini azalttığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir.²³

1961 ve 1982 Anayasaları siyasal partileri "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru" olarak niteleyecek ve partilere özgü olmak üzere yasa çıkarılmasını emredecekti. İlk Yasa (648

19-a.g.e., s. 54.

20- a.g.e., s. 29-30.

21- 1993 seçimlerinde yalnızca 40.000 civarında oy almış "parti pour la defense des animaux" dahi 460.000 Fransız Frangı tutarında yardım alabilmıştır. Buna karşılık, partilerin mali denetimi Fransa'da birçok ölkeye kıyasla daha katı kurallara bağlanmıştır. a.g.e., s. 30.

22- a.g.e., s. 30. Fransa'da parti finansmanı ve bu arada devlet yardımı açısından 1988 yılı dönüm noktası sayılabilir. 1988 yılında çıkarılan Yasa, partilerin gelir kaynaklarının şeffaflaşmasını ve partilerin ve onların seçim kampanyalarının finansmanını düzenlemekteydi. 1990 yılında çıkarılan Yasa ise, partilere seçim kampanyaları sırasında dolaylı yoldan yapılan yardımları ve 1988 yılındaki Yasanın getirdiği gelir kaynaklarını açıklama yükümlülüğünü olduğu gibi korudu. Yasanın getirdiği yenilik, seçim giderlerine ilişkin sınırlamaları iyice vurgularcasına ve sınırlandırmanın tüm seçimlere yaygınlaştırılmasıydı. Partilere tüzel kişilik tanınarak, onlara devletçe doğrudan yardıma bulunma olanağı yaratılmıştır. Devlet bütçesine her yıl, belirli bir miktarda ödenek, partilere dağıtmak üzere konulacaktır. Yasa bu ödenegin tutarı için bir rakam veya oran öngörmemiştir, ödenek tutarı bütçe hazırlanırken saptanacaktır. 1989 yılında 114 Milyon FF ve 1992 yılında 281 Milyon FF ödenek konulmuştur. Partilere dağıtmak üzere ayrılan ödenegin yarısı, "seçimlerde aldıkları geçerli oy sayısına göre", diğer yarısı ise parlamentoda kazandıkları sandalye sayısına göre dağıtılacaktır. Adayların seçim giderleri de, en az % 5 oranında geçerli oy almış olmaları koşuluyla, 1/10 oranında karşılanacaktır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde % 5'ten az oy alan adaylar 6 Milyon FF, daha fazla oy alan adaylar da aldıkları oy oranında yardım alabileceklerdir. Burada gözetilen ilke, karşılanacak giderlerin gerçek giderler olmasıdır. Başbakan Schmitt, seçmen başına 23 FF ile Fransa'nın, devlet yardımının en yüksek düzeyde bulunduğu ülkeler arasında yer aldığını belirtmektedir. Ancak, yürürlükteki düzenleme yolsuzlukları önleme bakımından yeterlidir, yeni düzenlemeye ihtiyaç vardır. Fransız siyasal partileri ve siyasal gruplarından bazılarının aldıkları devlet yardımının bu partilerin toplam gelirleri içindeki payları şöyledir: Fransız Komünist Partisi % 12,3, Cumhuriyetçi Parti % 65,8, Sosyalist Parti % 65,0 ve Fransız Demokratik İçin Birlik % 12,2.

23- a.g.e., s. 31.

sayılı "Siyasi Partiler Kanunu"), dört yıllık bir gecikme ile 1965 yılında çıkarılacak, 1980 yılına kadar bu Yasa yürürlükte kalacaktı. 1983 yılında çıkarılan 2820 sayılı yeni Yasa ("Siyasi Partiler Kanunu") hala yürürlükte dir.

Siyasal partilerini kendilerine özgü bir yasaya kavuşturma yaklaşımını benimseyen Türkiye, belirli koşulları taşıyan siyasal partilere devlet yardımı yapılmasında çoğu Avrupa ülkesine öncülük edecekti. İster iktidarda ister muhalefette olsunlar, siyasal partileri demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez unsuru olarak niteleyen 1961 Anayasasında siyasal partilere "devlet yardımı" yapılması yönünde bir hüküm yer almamasına karşın, 1965 yılında çıkarılan 648 sayılı SPY'da devlet yardımı düzenlenmişti. Yasada devlet yardımına yer verilmesinin temel gerekçesi, siyasal partilerin mali güçlükler içinde kalmalarını önlemek ve onları bir takım mali çevrelerin yardım yolu ile yapacakları etkilerden korumaktır.²⁴

Alman Federal Anayasa Mahkemesi kararından esinli olarak, 648 sayılı Yasanın öngördüğü devlet yardımının ilkesel düzeyde Anayasaya aykırı olduğu savı ve iptal edilmesi istemiyle Türkiye İşçi Partisi (TİP)²⁵ ve Türkiye Birlik Partisi (TBP) tarafından anayasa yargısına gidilmesi üzerine, Anayasa Mahkemesinin 1969 ve 1971 yıllarında verdiği iki kararda, devlet yardımı şu bakımlardan tartışma konusu edilmiştir:

- Yardım yapılması halinde, siyasal partilerin, kuruluşlarında ve çalışmalarında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak "devletten gelebilecek herhangi bir etkiden uzak tutulmaları"nın olanaklı olup olmadığı.

- Bir varlığın Anayasada vazgeçilmez bir unsur olarak gösterilmiş olmasının onun devlet yapısının bir parçası olduğu ve gördüğü işlerin, giderleri devletçe karşılanması gereken birer "kamu hizmeti" sayıldığı anlamına gelip gelmeyeceği.

- Halk iradesinin devlet etkisi dışında ve serbestçe oluşmasını öngören Anayasa buyruğunun siyasal partilerin birer devlet kuruluşu durumuna sokulmalarını ve örgütlenmiş devlet yapısı içine alınmalarını yasaklayıp yasaklamadığı.

- Devlet yardımının, bir takım mali çevrelerin yardım yolu ile yapacakları etkiden siyasal partileri kurtarıp kurtaramayacağı.

- Siyasal partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." hükmünün siyasal partilerin ve özellikle de muhalefette olanların güvence altında bulunmadıkları eski dönemlerin acı tecrübelerinden geçilerek varılmış bir ilke olup olmadığı ve bu hükmün, devlet yardımıyla bir takım yapay partilerin ortaya çıkarılması ve/veya ayakta tutulması yönünde bir talimat olarak algılanmasının isabetli olup olmayacağı.

- Anayasa koyucunun siyasal partilere devletçe yardım edilmesini özel bir hükümlerle düzenlemiş olmasının yardımı gerekli görmediğinin kanıtı sayılıp sayılmayacağı.

- Çalışmalarını üyelerinin olağan yardımlarıyla sürdüremeyen siyasal partilerin paraca güçlü çevrelerin etkisi ve baskısı altına düşerek soysuzlaşma tehlikesiyle karşılaşabilecekleri yolunda söylenebileceklerin devletçe yardım yapılması halinde de ileri sürülüp sürülemediği.

24- İlk SPY (648 sayılı Yasa) Tasarısının TBMM'de görüşülmesi sırasında "partilere devletçe yardım yapılmasının lüzumu" konusunda Geçici Komisyon Sözcüsü Coşkun Kırca'nın öne sürdüğü gerekçeler, düzenlemenin ne tür arayışın ürünü olduğunu göstermektedir. "Partilerin masrafları sadece seçim masrafları değildir. Partilerin bundan başka pek çok masrafları da vardır. Ve eğer biz partilerimizin hakikaten siyasi bir okul haline gelmesini istiyorsak, şunu bilmeliyiz ki, bu partilerin geniş ölçüde masrafları artacaktır. Partilerin neşriyatı olacaktır. Parti içi okul denene, aslında okul diye telâhdü edilecek olan ama partilerin programları, doktrinlerini parti üyelerine öğretecek birtakım teşkilat kurulacaktır. Araştırma bürolarının kurulması da icabedecektir. Bugün modern partilere baktığımız zaman; o partilerin halkın önüne doğru dürüst fikirlerle çıkabilmeleri, parlamentoda doğru dürüst çalışabilmeleri için, bunların masrafları muazzam meblağlara varan araştırmacı büroları kurdukları görülür. Ev ev propaganda yapan ayrı ayrı teşkilatların kurulmasını gerektirir. Ve nihayet fikir partisi olmaya doğru yönelecekse bu partiler çok geniş ölçüde neşriyat yapmakla, gazete olarak, dergi olarak, kitap olarak, broşür olarak neşriyat yapmakla mükellef olacaklardır... Bugün partiler yalnız seçim masraflarını karşılamak için değil, genel merkezlerinin kira bedelini ödemek için dahi bir takım yüksek gelir tabakası mensuplarına müdahane etmek durumundadır... Partilerin halka örnek olmadıkları iddiasında şayet, şayet diyorum, bir hakikat payı varsa veya bir hakikat payı olduğu iddia edilebiliyorsa, bu parti faaliyetlerinin bugün finansman tarzının mecburi olarak bu yönde oluşundan doğmaktadır. Binaenaleyh siyasal partilere dayanan demokratik rejimimiz muayyen yüksek gelir tabakalarının demokrasisi olarak yanlış ve tehlikeli bir tarzda yerleştirmek istiyen cereyanları da bu sistem sayesinde ve geniş ölçüde bertaraf etmiş olacaktır..." *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Cilt.35, Dönem 1, Toplantı 4, Oturum 2, (12.05.1965). Sonradan yıllarda devlet yardımını düzenlemeye yönelik Yasa Tasarıları dolayısıyla devlet yardımı, bu argümanlarla ve ayrıca Anayasa Mahkemesi kararlarında ortaya konulan argümanlarla savunulacaktı.

25- Devlet yardımına "ilke" yönünden karşı olan, başka bir anlamıyla, devlet bütçesinden hiçbir biçimde partilere yardım yapılmaması gerektiğini savunan, yalnızca Türkiye İşçi Partisi olmuştur. 1017 sayılı Yasa'nın kabul edildiği oturumlarda bu husus açık bir biçimde ortaya konulmuştur.

- Siyasal partilerin toplum yaşamındaki etkilerinin derneklerle karşılanamayacak kadar büyük olmasının partilerin hukuki yapılarının derneklerle olan benzerliğini ortadan kaldırıp kaldırmayacağı.

- Siyasal partilerden bir bölümünün devlet yardımı kapsamının dışında bırakılmasının adalet ve eşitlik ilkeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığı.

Devlet yardımının ilke yönünden Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmesi üzerine, 1971 yılında Anayasanın ilgili maddesi değiştirilerek, devlet yardımı anayasal dayanağa kavuşturuldu.²⁶ Bu düzenleme sonrasında devlet yardımının ilke yönünden Anayasaya aykırılığı tartışmaları noktalanmış oldu. Her ne kadar 1982 Anayasasının ilk halinde de devlet yardımına dair hüküm yer almamakta ise de, 1988 ve 1989 yıllarındaki iptal istemleri üzerine, Anayasa Mahkemesi, yardımı ilke olarak Anayasaya aykırı bulmamıştır. 1995 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile yardıma anayasal dayanak oluşturulmuştur.²⁷ Anayasa hükmü, devletin, siyasal partilere "yeterli düzeyde ve hakça" yardım yapmasını emretmektedir.

1970 yılında çıkarılan 1219 sayılı Yasa, yardımı almaya müstehak partilere dağıtılmak üzere, genel bütçe gelirleri (B) cetveli toplamının "beşbinde biri" ölçüsünde ödenek tefrikini öngörmekteydi. "Beşbinde biri" ölçüsü 1992 yılında "beşbinde iki"ye yükseltilmiş ve ayrıca 1988 yılında seçim yıllarında katlı ödeme (mahalli idare seçimlerinde iki kat, Milletvekili Genel Seçimi'nin yapıldığı veya her iki seçimin aynı yılda yapılması durumunda, üç kat) sistemi benimsenmiştir. Böylelikle, beşbinde iki oranı, MGS veya her iki seçimin aynı yılda yapılması durumunda, ödenek

bazında beşbinde altıya yükselmiş oldu. 1992 yılında 2820 sayılı Yasaya Geçici 16 ncı maddenin ilave edilmesiyle, üç ve daha fazla milletvekiline sahip partilere de yardım yapılmaya başlanması sonrasında, iki seçim arası dönemdeki siyasal oluşumlara (partilere) yardım yapılmaya başlandı. Bütçede ayrılan ödenek tavanını aşan biçimde bütçedeki yedek ödeneklerden gerçekleştirilen bu yardımlar, devlet yardımının GSMH içindeki payının, 1960'lı yıllara kıyasla dört kat artmasına neden oldu. Aynı milletvekili için, hem seçim sonucuna göre bünyesinde bulunduğu partiye yardım yapıldı; hem de bu milletvekilinin daha sonra katıldığı partilere (Geçici 16 ncı madde hükmüne uygunsu) yardım yapıldı. 1990'lı yıllardan sonra, seçim yapılacak yıllarda devlet yardımı almaya müstehak parti sayısındaki artış, dikkate değerdir.

II. Devlet Yardımının Tutarı, GSMH ve Genel Bütçe Gelirleri İçindeki Payı

1965 yılından bu yana ülkemizde her bir yıl itibariyle yardım yapılan partilerin sayısı, yapılan yardımın yıllık tutarları ve bu tutarların hem GSMH hem de Genel Bütçe gelirleri içindeki payları tablo-1, tablo-2, tablo-3'de gösterilmiştir.²⁸

Tablolardan, devlet yardımının yıllık tutarının 1961 Anayasası döneminde önemli ölçüde değişmediği, 1982 Anayasası döneminde ise, özellikle seçim yıllarında olmak üzere, yükselen bir trend gösterdiği anlaşılmaktadır. En son MGS'nin yapıldığı 2002 yılında devlet yardımı tutarının GSMH içindeki payı, 40 yılı aşkın yardım uygulamasında zirveyi işaret etmektedir: beşbinde 2, 22. Bu oran, en düşük oranı temsil eden 1979, 1980 ve 1986'nın (beşbinde 0,13) 17 katıdır.

26- 30/06/1971 tarihli ve 1421 sayılı Yasayla Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56 ncı maddesine eklenen fıkra: "Son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde beşini alan veya bu seçimlerde Millet Meclisinde grup teşkil edecek sayıda milletvekilini kazanmış bulunan siyasi partilere devletçe yapılacak yardım kanunla düzenlenir."

15/03/1973 tarihli ve 1699 sayılı Yasayla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na eklenen Geçici 22 nci madde: "1 Kasım 1972 tarihinde TBMM'de grubu bulunup da 30 Mart 1973 tarihine kadar grubunu muhafaza etmiş ve Milletvekili Genel Seçimlerine katılma niteliği kazanmış olan siyasi partilere de Anayasasının 56 ncı maddesindeki şartlar aranmaksızın, kanunun öngördüğü ölçüye göre Devletçe yardım yapılır."

27- 23/07/1995 tarihli ve 4121 sayılı Yasayla Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 68 inci maddesine eklenen fıkra: "Siyasi partilere, devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardım, alınacak üye aidatı ve bağışların esasları kanunla düzenlenir."

28- Yardım tutarları, 1960 yılına dek, kesin hesap kanun tasarılarından, 1984'den 2005 yılına dek (2005 dahil) kesin hesap kanunlarından derlenmiştir. Genel Bütçe Gelirleri www.gb.gov.tr adresinden (Erişim: 16/01/2007) alınarak oran hesaplanmıştır. GSMH rakamları için, bkz. www.dpt.gov.tr

Tablo - 1

1965-1980 DEVRESİNDE SİYASAL PARTİLERE YARDIM

	YARDIM YAPILAN PARTİ SAYISI	YARDIM (MİLYON TL)	YARDIM/ GSMH (BEŞBİNDE)	YARDIM/ GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (BEŞBİNDE)
1965	5	7,5	0,49	2,84
1966	3	6,0	0,33	1,89
1967	3	6,0	0,30	1,51
1968	4	6,5	0,20	1,61
1969	4	6,5	0,18	1,41
1970	3	6,5	0,16	0,99
1974 ²⁹	5	26,5	0,25	1,89
1975	5	19,4	0,14	0,92
1976	5	27,9	0,16	0,99
1977	5	40,7	0,18	1,11
1978	4	49,5	0,15	0,81
1979	4	74,5	0,13	0,72
1980	4	141,3	0,13	0,76

Tablo - 2

1984-1994 DEVRESİNDE SİYASAL PARTİLERE YARDIM

YIL	YARDIM YAPILAN PARTİ SAYISI	YARDIM (MİLYON TL)	YARDIM/ GSMH (BEŞBİNDE)	YARDIM/ GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (BEŞBİNDE)
1984	6	692,5	0,16	1,05
1985	6	982,4	0,14	1,07
1986	5	1.320,0	0,13	1,00
1987	5	6.206,1	0,41	3,14
1988	5	4.351,0	0,17	1,29
1989	5	13.721,5	0,30	2,27
1990	6	11.910,7	0,15	1,08
1991	6	70.498,3	0,56	3,66
1992	7	81.694,4	0,40	2,35
1993	10	194.833,3	0,49	2,78
1994	9	779.160,2	1,00	5,25

29-1973 yılı yardımını da içermektedir.

Tablo -3

1995-2006 DEVRESİNDE SİYASAL PARTİLERE YARDIM

YIL	YARDIM YAPILAN PARTİ SAYISI	YARDIM (MİLYAR TL)	YARDIM/ GSMH (BEŞBİNDE)	YARDIM/ GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (BEŞBİNDE)
1995	11	2.017,8	1,28	7,27
1996	7	1.167,3	0,39	2,17
1997	8	2.791,2	0,47	2,44
1998	8	4.004,4	0,37	1,72
1999	8	20.786,0	1,33	5,57
2000	6	14.383,4	0,57	2,18
2001	8	22.353,7	0,62	2,20
2002	10	122.114,3	2,22	8,18
2003	5	51.826,9	0,73	2,63
2004	5	121.379,9	1,41	5,05
2005	7	79.851,7	0,83	2,69
2006	5	92.143,2	0,85	2,51

III. Devlet Yardımında Kullanılan Modeller
Aşağıdaki tablo, devlet yardımını düzenlemeye yönelik olarak çıkarılan yasalarda hangi partilere

(yardım ölçütleri) ve hangi ölçülere (yardım ölçütleri) göre yardım yapılacağını göstermektedir.

Yardım Ölçütleri ve Ölçüleri

	Hangi partilere ³⁰ yardım? Hangi ölçülere ³¹ göre yardım? [E: Ek, G: Geçici Ölçü]
648 s. Yasa (1965)	Yardım yapılacak partiler - Bir önceki MGS'de en az % 5 geçerli oy alan, - Bir önceki MGS'ye katılmamış olmakla birlikte, bir defaya mahsus ve münhasır olmak üzere Yasanın yayımı tarihinde Millet Meclisinde (MM) grubu bulunan. [G] Yardım ölçütleri - Maktu tutarlarda
1017 s. Yasa (1968)	Yardım yapılacak partiler - Bir önceki MGS'de en az % 5 geçerli oy almış olan, - Bir önceki MGS'ye katılmamış olmakla birlikte, TBMM üye tamsayısının en az % 5'ine sahip olan ve il merkezlerinin en az üçte birinde teşkilatlanmış olan. [E] Yardım ölçütleri - Maktu tutarlarda
1219 s. Yasa (1970)	Yardım yapılacak partiler - Bir önceki MGS'de en az % 5 geçerli oy almış olan, [-1969 yılına ilişkin ödeme için, 1965 ve 1969 MGS'den en az birine katkı olup, en az % 5 geçerli oy almış olan] [G] Yardım ölçütleri - Oy oranı (MGS)
1802 s. Yasa ³² (1974)	- Son MGS'de geçerli oyların en az % 5'ini alan veya son MGS'de MM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan. [-1973 yılına ilişkin ödeme için, 1699 sayılı Yasa (anayasa değişikliği) atf yapılmıştı.] [G] Yardım ölçütleri - Oy oranı (MGS)
3032 s. Yasa ³³ (1984)	Yardım yapılacak partiler - 25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler Seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan, [G] - 6.11.1983 tarihinde yapılan MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan. [G] Yardım ölçütleri - Oy oranı [G] - İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı [G]
3349 s. Yasa (1987)	Yardım yapılacak partiler - 25.03.1984 tarihli Mahalli İdareler seçimine katılmış olup, İl Genel Meclisi seçimlerinde sandalye kazanan, [G] - 6.11.1983 MGS'ye katılmış olup, TBMM'de grubu bulunan, [G] - 6.11.1983 MGS'ye katılmamış olsa dahi, Yasanın yürürlüğe girdiği tarihte TBMM'de grubu bulunan. [G] Yardım ölçütleri - Oy oranı, İl Genel Meclisi seçimlerinde kazanılan sandalyelerin sayısı [G] - Maktu ödeme [G]

30- [E] veya [G] işareti konulmayan ölçütler, benimsenen temel (sürekli) ölçütdür.

31- [E] veya [G] işareti konulmayan ölçütler, benimsenen temel (sürekli) ölçütdür.

32- Anayasada değişiklik yapan 1421 sayılı Yasaya (1971) göre, son MGS'de geçerli oy sayısının en az % 5'ini alan veya bu seçimlerde MM'de grup teşkil edecek sayıda milletvekilliği kazanmış bulunan partilere yardım yapılacaktır. 1699 sayılı Yasa (1973) ile yapılan düzenleme, 1421 sayılı Yasada öngörülen kayda tabi olmaksızın 1973 yılı için geçici bir ölçü getirmektedir. Anayasa değişiklikleri ancak yasal düzenlemeyle yaşama geçirilebilecektir. Bu da 1802 sayılı Yasayla mümkün olabirdi.

33- İlk MGS'nden sonra devlet yardımı alınmanın esgari koşulları: - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (Ölke barajı) fazlasını almış olma; - Bu seçimlerde Millet Meclisinde grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanmış bulunma. Yardım, hak kazanan partiler arasında, MGS'de kazandıkları sandalye sayısına göre yapılacaktır.

3470 s. Yasa (1988)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını alan, - Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan. [E]³⁴ <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - TBMM'deki sandalye sayısı - Oy oranı [E]
3673 s. Yasa (1990)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını alan, - Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan, [E] - 31.10.1990 tarihinde TBMM'de 10 veya daha fazla milletvekilline sahip bulunup da devlet yardımı almayan. [G] <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - TBMM'deki sandalye sayısı - Oy oranı - En az devlet yardımı [E]
3765 s. Yasa (1991)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını alan, - Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını almış olma. [E] <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - TBMM'deki sandalye sayısı - Oy oranı - En az devlet yardımı [E]
3789 s. Yasa (1992)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını almış olan, - Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan, [E] - TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı almayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanan, [G] <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - TBMM'deki sandalye sayısı - Oy oranı <p>[Genel barajı aşan siyasi partilere milletvekili sayılarına göre yapılacak yardım miktarı genel barajı aşmamış olsaydı Ek 1 inci maddenin izleyen fıkraları uyarınca genel seçimlerde aldığı oy oranına göre alabileceği yardımdan az olamayacaktı.] [E]</p>
4445 s. Yasa ³⁵ (1999)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını alan, - Bu seçimlerde TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan, [E] - TBMM'de 3 veya daha fazla milletvekiline sahip bulunup da devlet yardımı almayan ve seçimlere girme hakkını elde edecek biçimde teşkilatlanmış olan. [E] <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oy oranı
5431 s. Yasa (2005)	<p>Yardım yapılacak partiler</p> <ul style="list-style-type: none"> - Son MGS'de geçerli oyların % 10'undan (ülke barajı) fazlasını alan, - Son MGS'de TBMM'de grup kuracak sayıda milletvekilliği kazanan, - Son MGS'de geçerli oyların % 7'sinden fazlasını alan. [E] <p>Yardım ölçüleri</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oy oranı

34- Yasa 7.8.1988 tarihli olmakla birlikte, 1.1.1988 tarihinden itibaren geçerli olduğu belirtilmiş olduğundan, 1988 yılı yardımında bu düzenleme esas alınmıştır.

35- 4121 sayılı Yasayla (1995) Anayasa değiştirilecek ve devlet, siyasi partilere yeterli düzeyde ve haksızca mali yardım yapmaktaki yükümlü kılınacaktır.

IV. Değerlendirme

Kuşkusuz, devlet yardımının da siyasal yaşam üzerinde az ya da çok etkisi olmaktadır. Buna karşılık, devlet yardımı-siyasal yaşam etkileşmesinde (birbirini etkileme güçleri bakımından) siyasal yaşamın daha baskın olduğu, devlet yardımının siyasal yaşamı belirlemesinden daha çok siyasal yaşamın yardım üzerinde belirleyici olduğu, başka bir anlatımla, devlet yardımının daha çok "bağımlı değişken" niteliği taşıdığı söylenebilir. Bağımlı değişken olması dolayısıyla, devlet yardımı düzenlenirken günün ihtiyaçları dikkate alınmış ve çok farklı formüller hukuk sistemimize mal edilmiştir. Devlet yardımının siyasal yaşam üzerinde bir etkisi olmuşsa, bu, "statükoyu" (mevcut dengeleri) koruyucu yöndedir.

40 yıla varan uygulamada, çok değişik uygulama versiyonlarına tanık olunmuş, ne yardım yapılacak partilerin ölçütleri ne de yardım ölçüleri konusunda istikrara vanlabilmiştir. Yardımın mali yılbaşını müteakip yapılması ve yardım tutarının yıldan yıla artmakta olması, istikrar kazanan az sayıdaki olgulardır.

Parlamente sistemlerin doğası gereği yasa yapma sürecinde TBMM'de çoğunluğu elinde bulunduran parti ya da partiler egemen konumda olduklarından, devlet yardımı uygulaması da onların istenci yönünde biçimlenmiştir. Bu durum, nispeten küçük partilerin yakınmasına ve devlet yardımının büyük partilerin çıkan doğrultusunda (yardımdan büyük pay almayı sağlama veya muhalif partilerin oy tabanına seslenen partilere yardımda bulunmak suretiyle muhalefeti zayıflama amacıyla) kullanıldığı sıklıkla bulunmalarına yol açmıştır.

Devlet yardımı uygulamasına, siyasal partiler, Türkiye İşçi Partisi'nin itirazları dışında, "ilke" olarak karşı çıkmamışlardır. İtiraz ve eleştiriler, yardımın yapılış tarzına yöneltilmiştir.

Devlet yardımı çok sık yasal düzenleme konusu olmuştur. Ortalama olarak her iki yılda bir devlet yardımını düzenlemeye yönelik yasa çıkarılmış, bütçe yasalarına dahi bu konuda hüküm konulduğu olmuştur. Bu durum, siyasal partilerin devlet yardımına ne denli muhtaç olduklarının ve bu kaynağı önemsediklerinin kanıtıdır.

Siyasal yaşamdaki dalgalanmalar, devlet yardımı mevzuatının durulmamasının (istikrara kavuşmamasının) bir diğer nedenidir. Yeni siyasal oluşumların ortaya çıkması, milletvekillerinin

parti değiştirmeleri ve özellikle seçim yıllarında gözlemlenen siyasal oluşumlar, devlet yardımı sistemini bu değişimlere cevap verecek yönde değişime zorlamış, 1992 yılından 2005 yılına dek yürürlükte kalan ve en az üç milletvekiline sahip olan partilere de yardım yapılmasını öngören Geçici 16 ncı madde, siyasal yaşamdaki dalgalanmaları destekleyici işlev görmüştür.

1980 ve 1990'lı yıllarda genel eğilimin devlet yardımı kapsamını partiler bakımından genişletme yönünde olması dolayısıyla, ilgili yasalara konulan hükümlerle, ihtiyaç duyulan ödeneğin, bu amaçla bütçede ayrılan ödeneğin üst sınırına bakılmaksızın, bütçenin yedek ödeneklerinden karşılanması yoluna gidilmiştir. 1988 yılında seçim yılları için katlı ödeme uygulaması getirilmiş, 1992 yılında ise, genel bütçe gelirleri (B) cetveli toplamının "beşbinde biri" biçimindeki ödenek sınırı "beşbinde iki"ye yükseltilmiştir. Aynı milletvekili için, hem seçim sonucuna göre bünyesinde bulunduğu partiye yardım yapıldı; hem de bu milletvekilinin daha sonra katıldığı partilere (Geçici 16 ncı madde hükmüne uygunsuz) yardım yapılmıştır. Bütün bunların sonucunda, seçimin yapılmadığı 1985 ve 2005 yılları karşılaştırıldığında, devlet yardımı amacıyla partilere yapılan ödemenin GSMH içindeki payının 5 misli arttığı görülmektedir. Seçim yapılan yıllar kıyaslandığında da, benzeri sonuçlara ulaşılmaktadır.

Anayasa, devlete, siyasal partilere yeterli düzeyde ve hakça mali yardımda bulunma yükümlülüğü yüklemektedir. 2005 yılında çıkarılan 5341 sayılı Yasa bundan böyle yalnızca MGS sonuçlarına göre devlet yardımı yapılmasını öngörmekle Geçici 16 ncı maddenin sakıncalarını bir ölçüde bertaraf etmiş ise de, çoğu Avrupa ülkesinde % 1 oy almış olan partilere ve hatta bağımsızlara dahi yardım yapılmakta iken, son MGS'de geçerli oyların % 7 ve altında oy alan siyasal partileri tümüyle devlet yardımı dışında bırakmak, ne Anayasa Mahkemesi kararlarında vurgu yapılan "yönetimde istikrar" ilkesi ile açıklanabilir ne de hakça bir uygulama olarak adlandırılabilir.

Yardım, ilke olarak, mali yılbaşını izleyen günlerde (mali yılbaşının 1 Mart olduğu 1961 Anayasası döneminde bir hafta içinde, 1982 Anayasası döneminde ise, on gün içinde) yapılmaktadır. Bununla birlikte, 2820 sayılı SPY'na eklenen Geçici 16 ncı madde örneğinde olduğu gibi, yıl içindeki siyasal dalgalanmalar dolayısıyla, yar-

dım almamakta olan bir siyasal partiye en az üç milletvekilinin katılımı halinde, katılım tarihinden mali yılın sonuna kadarki süre için, katılımı izleyen günlerde yardım yapılmaktaydı.

V. Öneri

Seçim sistemimiz ve siyasal yaşamın diğer parametreleri veri olduğuna göre, sağlıklı bir devlet yardımı mekanizmasının kurulması için üç ölçüt dikkate alınmalıdır:

1. Yardımın siyasal yaşamda statükoyu koruyucu etki yapmasının önüne geçilmelidir.

2. Anayasa hükmü uyanınca ve dünyadaki genel eğilim de gözetilerek, partilere “yeterli ölçüde ve hakça” yardım yapılmalıdır.

3. Anayasanın siyasal yaşamda istikrar arayan felsefesi ve bunu özetleyen “Siyasi partileri sağlam tutmak, bölünmelerini ve çoğalmalarını önlemek gibi düşüncelerin Devlet yardımının belirli nitelikteki partilere yapılmasını gerekli kıldığı gözden uzak tutulmamalıdır.” biçimindeki Anayasa Mahkemesi kararı gözetilmelidir.

Bu ölçütlerden yola çıkılarak, aşağıda belirtilen koşullardan en az birini yerine getiren siyasal partilere devletçe yardım (temel yardım ve/veya seçim başansı yardımı) yapılmalıdır. Bu, “kimlere yardım?” sorusunun da yanıtıdır.

- **Temel yardım:** Seçimlere girme hakkını elde edecek şekilde teşkilatlanmasını tamamlamış bulunmak³⁶(Seçimlere girme hakkını elde edebilmek için, siyasal partinin, mevcut il sayısının yansından bir fazlasında, 2005 yılı için 41 ilde örgütlenmesini tamamlamış olması gerekir. Bu, yerine getirilmesi güç bir koşuldur. Bu koşulu yerine getiren partinin toplumda yeterince kök saldığını kabul etmek gerekir.)

- **Seçim başansı yardımı:** Son MGS’de Türkiye itibarıyla geçerli oyların en az % 5’ini almış olmak (Halen devlet yardımı için temel koşul, en son MGS’de % 10’un üzerinde oy almaktır. Aynı seçimlerde % 7’nin üzerinde oy alan partilere de, belirli ölçülerde yardım yapılmaktadır. Yardıma hak kazanabilmek bakımından belirlenen oy ölçüsünün 1961 Anayasası döneminde olduğu gibi % 5 olarak uygulanması siyasal yaşamın sağlıklı bir biçimde işlemesine katkıda bulunacaktır.)

Yukarıda değinilen önerinin yaşama geçirilmesi için 2820 sayılı Yasanın Ek 1 inci maddesi aşağıdaki biçimde düzenlenmelidir.

“**Ek Madde 1.-** Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı ta-

nınan ve bu seçimlerde Türkiye itibarıyla % 5’ten fazla oy alan siyasal partiler ile milletvekili genel seçimlerine katılacak biçimde teşkilatlanmasını tamamlamış siyasal partilere aşağıdaki fıkra belirtilen esaslar çerçevesinde her yıl Hazine den ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri ‘(B) Cetveli’ toplamının beşbinde üçü oranında ödenek mali yıl için konur.

“Bu ödeneğin % 80’lik kısmı, son milletvekili genel seçimlerinde % 5’ten fazla oy alan siyasal partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüş-türülmek suretiyle her yıl ödenir. Ödeneğin geri kalan % 20’lik kısmı ise, mali yılbaşı itibarıyla, milletvekili genel seçimlerine katılacak biçimde teşkilatlanmasını tamamlamış siyasal partiler (son milletvekili genel seçimlerinde % 5’ten fazla oy alan siyasal partiler hariç) arasında eşit bir biçimde paylaşılır. Bu ödemelerin o yılki merkezi yönetim bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur.

“Bu yardım sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır.

“Yukarıdaki fıkralarda öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasal partilere, milletvekili genel seçimi veya mahalli idareler genel seçim yılında iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktar iki katı geçemez. Bu fıkra gereğince yapılacak katlı ödemeler, Yüksek Seçim Kurulu’nun seçim takvimine dair kararının ilanı ile izleyen 10 gün içinde yapılır. Bu Kanunun 76 ncı maddesi hükmü dairesinde gelirleri Hazineye irad kaydedilen ve taşınmaz malları Hazine adına tapuya tescil edilen siyasal partilere, bu madde gereğince yapılacak Devlet yardımından, Hazineye irad kaydedilen gelirin Hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilir.”

Yürürlükteki Ek 1 inci madde hükmü, genel bütçe gelirlerinin “beşbinde ikisi” tutarında ödeneğin partilere yardımda bulunmak üzere tefrikini düzenlemektedir. 1984-2006 devresinde yardım adı altında yapılan ödemeler genel bütçe gelirleri “tahsilat toplamı”nın ortalama beşbinde üçüdür. Bütçeye yardım amacıyla konulan ödeneklere ilaveten, Geçici 16 ncı madde veya siyasal parti oluşumları dolayısıyla bütçenin yedek ödeneklerinden ilave kaynak ayrılması yüzünden, sözü

36- Yüksek Seçim Kurulu kayıtlarına göre, 2006 yılı sonu itibarıyla seçimlere girebilecek biçimde örgütlenmesini tamamlamış siyasal parti sayısı 20’dir.

edilen 23 yıllık devre ortalaması, yukarıda da belirtildiği gibi, beşbinde 3'lere dayanmıştır. Yukarıdaki öneri, bu somut durumu hareket noktası yapmakta, bütçeden yedek ödenek kaynaklarına başvurmaya gerek kalmayacak bir model getirmektedir. Seçim yıllarında ise (MGS, Mahalli İdare Seçimleri veya her iki seçimin aynı yılda yapılması durumu) katlı ödemeler, bu amaçla tefrik edilen ödeneğin iki katını aşamayacaktır.³⁷

KAYNAKÇA

A) Kitap ve Makaleler

- Abadan, Yavuz, "Türk Siyasi Partiler Kanunu," **AÜSBF Dergisi**, C. XXI, Sayı 3, s. 171-218.
- Çarkoğlu, Ali vd., **Siyasi Partilerde Reform**, İstanbul, TESEV, 2000.
- Danışma Meclisi Genel Sekreterliği, **Siyasi Partiler Kanunu Metinleri (Türkiye, Federal Almanya, Portekiz)**, Ankara, TBMM Basımevi, 1982.
- Gençkaya, Ömer Faruk, "Siyasetin Finansmanı ve Siyasi Partiler", **ASO Medya**, (Ekim 2002);
- Hoffmann, Hans, "Die Neuregelung der staatlichen Parteienfinanzierung," **Die Öffentliche Verwaltung**, Juni 1994, s. 504-515.
- Sağlam, Fazıl, **Siyasal Partiler Hukukunun Güncel Sorunları**, İstanbul, Beta, 1999.
- Tempel, Karl, **Die Parteien in der Bundesrepublik Deutschland**, Leske Budrich-Opladon, 1987, p. 52-65 ve Alf Mintzel-Heinrich Oberreuter (Hrsg.), **Parteien in der Bundesrepublik Deutschland**, Leske+ Budrich, Opladon, 1992, s. 564-567.
- Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku (Genel Esaslar)**, (2.B.), İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1991.
- www.akparti.gov.tr (Erişim: 27/12/2006)
- www.dpt.gov.tr
- www.gib.gov.tr
- Yüksel, Nahit, **Türkiye'de Siyasal Partilere Devlet Yardımı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1994

B) Yasalar

- 13/07/1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu (R.G.: 16/07/1965- 12050).
- 22.2.1968 tarihli ve 1017 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 74 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun (R.G.: 29/2/1968- 12839).
- 02/02/1970 tarihli ve 1219 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 74 üncü Maddesinin Yeniden Düzenlenmesine ve Bu Kanuna Geçici Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun (R.G.:16/02/1970-13427).
- 30/06/1971 tarihli ve 1421 sayılı 9.7.1961 Tarihli ve 334 Sayılı T.C. Anayasasının 56 ncı ve 82 nci Maddeleri-

nin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. (R.G.: 02/07/1971-13863).

- 15/03/1973 tarihli ve 1699 sayılı T.C. Anayasasının 30, 57, 136, 138 ve 148 inci Maddelerinin Bazı Fıkralarının Değiştirilmesi ve 2 Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (R.G.:20/03/1973-14482).

- 30/04/1974 tarihli ve 1802 sayılı 648 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa Bir Madde ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun (R.G.: 09/05/1974-14881)

- 27/06/1984 tarihli ve 3032 sayılı 22.4.1983 Tarih ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 61 inci Maddesine Bir Bent ve Aynı Kanuna Bir Ek Madde ile Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun (R.G.:9.7.1984-18453).

- 09/04/1987 tarihli ve 3349 sayılı 22.4.1983 Gün ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa, 27.6.1984 Gün ve 3032 Sayılı Kanunla Eklenen Geçici 11 inci Maddesine Fıkralar Eklenmesi Hakkında Kanun (R.G.: 22/04/1987-19439)

- 7.8.1988 tarihli ve 3470 sayılı 22.4.1983 Tarih ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununa 27.6.1984 Tarih ve 3032 Sayılı Kanunla Eklenen Ek 1 inci Maddesine İki Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun (R.G.:13.8.1988-19898).

- 31/10/1990 tarihli ve 3673 sayılı 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (R.G.: 02/11/1990-20683).

- 24/12/1991 tarihli ve 3765 sayılı 1992 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçeleri Kanunlaşınca Kadar Devlet Harcamalarının Yapılmasına ve Devlet Gelirlerinin Tahsiline Yetki Verilmesine Dair Kanun. (R.G.: 27/12/1991-21094).

- 24/03/1992 tarihli ve 3789 sayılı 22.4.1983 Tarih ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun (R.G.: 28/03/1992-21185).

- 25/03/1992 tarihli ve 3790 sayılı 1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu (R.G.: 29/03/1991-21186 Mükerrer).

- 12/08/1999 tarihli ve 4445 sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (R.G.: 14/08/1999-23786).

- 03/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı 7.11.1982 Tarihli ve 2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun. (R.G.: 17/10/2001 - 24556).

- 26/03/2002 tarihli ve 4748 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, (R.G. 09/04/2002 - 24721).

- 02/01/2003 tarihli ve 4778 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (R.G.: 11/01/2003 -24990).

- 29/04/2005 tarihli ve 5341 sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (R.G.: 07/05/2005 -25808)

37- Yukarıda sözü edilen öneri yasalaşmış olsaydı, 2007 mali yılında siyasal partilere yardım amacıyla bütçeye konulan 360 milyon YTL'nin % 20'si (72 milyon YTL) seçim başarısı yardımı alan partiler dışında kalan 15 parti arasında bölüştürülecek ve her bir partiye 4,6 milyon YTL temel yardım yapılabilecekti.